

بررسی میزان کاربست ابعاد و مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم به‌منظور ارائه مدل مفهومی مناسب در ژئوپارک جهانی قشم

بهرام نکونی صدری^۱، نادرقلی قورچیان^۲، امیرحسین محمدداودی^۳

DOI:10.22034/jtd.2021.293329.2384

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ارائه مدلی برای نظام تفسیر ژئوتوریسم در ژئوپارک جهانی قشم انجام شده است. در این راه، برای تبیین وضعیت ابعاد و مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم و ارائه الگوی آموزش گردشگران در ژئوپارک جهانی قشم به الگوی نظام تفسیر ژئوتوریسم نکونی صدری، قورچیان و محمدداودی براساس روش‌های معتبر جهانی (منطبق بر وضعیت آرمانی) توجه شده است. بنابراین، با بررسی ادبیات موضوعی مدیریت نظام تفسیر ژئوتوریسم، این ابعاد در قالب عبارات «مفسر»، «محتوا»، «مکان»، «اصول»، «شیوه»، «ابزار» و «مخاطب» در هفت بُعد و با سی مؤلفه مرتبط با هرکدام از ابعاد هفت‌گانه فوق‌الذکر مطرح شده است. در پژوهش حاضر، میزان کاربست ابعاد و مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم در مدیریت ژئوپارک جهانی جزیره قشم در وضعیت موجود به شیوه توصیفی - پیمایشی مطالعه شده است. این تحقیق با هدف کاربردی و به روش کمی انجام شد و جامعه آماری این پژوهش بازدیدکنندگان ژئوپارک جهانی قشم به روش نمونه‌گیری در دسترس در نوروز ۱۳۹۸ بوده است. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. به‌منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات در بخش آمار توصیفی (مانند میانگین و انحراف معیار) و در بخش استنباطی از روش تحلیل عاملی تأییدی (با نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳/۳) و آزمون t تک‌نمونه‌ای (با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶) استفاده شد. برای تعیین درجه تناسب و اعتبار مدل با برآورد ۱۰۰ از ۹۹، از دیدگاه‌های ۳۰ نفر از متخصصان ذی‌ربط بهره گرفته شد. نتایج نشان داد که میزان کاربست کلیه ابعاد و مؤلفه‌ها در وضعیت موجود نظام تفسیر در مدیریت ژئوپارک جهانی قشم کمتر از سطح متوسط است و با وضعیت آرمانی فاصله زیادی دارد.

همچنین، نتایج نشان داد که میزان کاربست مؤلفه‌های بُعد آموزشگر (مفسر)، در وضعیت موجود، از بقیه ابعاد بیشتر و میزان کاربست مؤلفه‌ها در بُعد ابزار پایین‌ترین است. در نهایت، به راهکارهای پیشنهادی برای ارتقای هفت بُعد مورد بررسی در این تحقیق و حرکت به سمت وضعیت مطلوب در ژئوپارک جهانی جزیره قشم اشاره شده است.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۱۴

واژه‌های کلیدی:

مدل، نظام تفسیر ژئوتوریسم، مدیریت آموزش غیررسمی، ژئوپارک جهانی جزیره قشم، آموزش گردشگران

۱. دانش‌آموخته دکتری مدیریت آموزشی، واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استاد، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

naghourchian@gmail.com

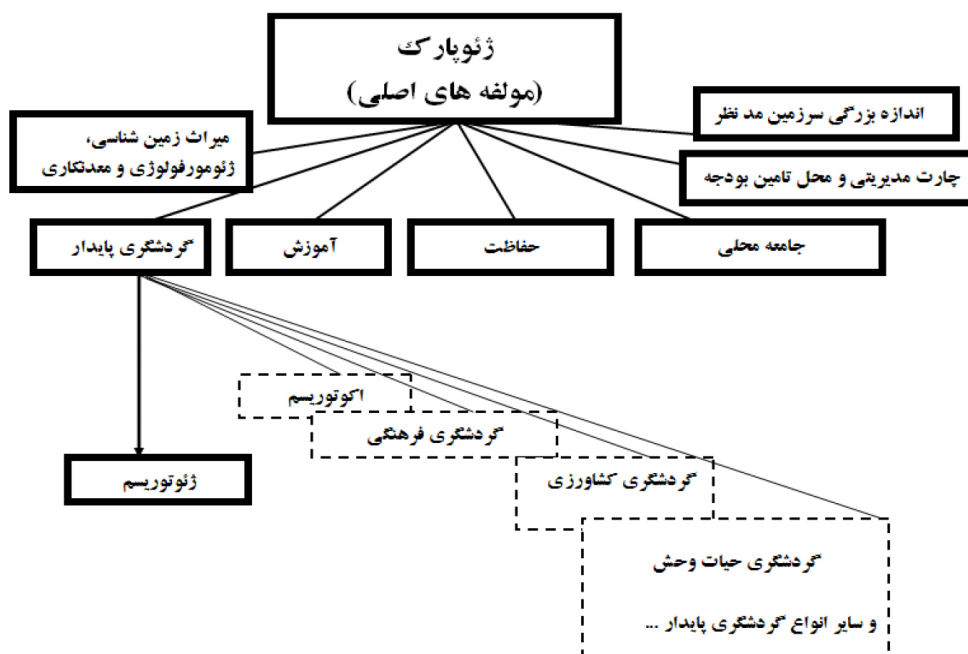
۳. دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه، ساوه، ایران.

مقدمه

تادهه آخر قرن بیستم، میراث زمین‌شناختی و حفاظت از آن در جوامع و نقش آن در ایجاد درآمد برای مناطق محروم و هویت جدید محلی در مناطق روستایی، در سطح جهانی، مغفول مانده بود که با ابتکار ایجاد شبکه ژئوپارک‌ها از اروپا آغاز شد و از سال ۲۰۰۴ میلادی در جهان در قالب شبکه جهانی ژئوپارک‌های تحت حمایت سازمان یونسکو گسترش یافت. با این‌که از سال ۲۰۰۴ میلادی تاکنون، یعنی ۲۰۲۲، بیش از ۱۷ سال از تأسیس شبکه جهانی ژئوپارک‌ها نمی‌گذرد، در حال حاضر، ۱۷۷ ژئوپارک جهانی در ۴۶ کشور جهان به ثبت رسیده است.^۱ ژئوپارک‌ها در همگانی‌سازی علوم زمین، توسعه جامعه محلی، آموزش غیررسمی - تفریحی گردشگران و حفظ محیط زیست و حفاظت از تمامی میراث موجود مناطق اعم از میراث زمین‌شناسی و ژئومورفولوژی، میراث فرهنگی و میراث زیستی و غیره نقش فعال و موفقی دارند. بنابراین، نقش برجسته‌ای از لحاظ ارتقای اجتماعی، اقتصادی، محیط زیستی و، به کوتاه سخن، توسعه پایدار ناحیه‌ای بر عهده دارند. اگرچه صدری (2022) اذعان می‌دارد

که «راهبرد تأسیس ژئوپارک‌ها و اهمیت آن در توسعه پایدار و فقرزدایی در میان دولتمردان کشورهای درحال توسعه، که غالباً کشورهای واقع در اقلیم خشک و نیمه‌خشک هستند که برای توسعه ژئوتوریسم بسیار مناسب هستند، هنوز به خوبی شناخته شده نیست»، در کشورهای مذکور، توسعه پایدار روستاهای دوردست و مناطق محروم به تأسیس ژئوپارک‌ها از طریق توسعه ژئوتوریسم در این مناطق گره خورده است (Farsani et al., 2012؛ دربان آستانه و همکاران، ۱۴۰۱). بدیهی است چنین توسعه‌ای به مدیریت در تمامی ابعاد آن نیاز دارد. درخصوص مدیریت و توسعه پایدار ژئوپارک‌ها، طبق استانداردهای یونسکو (2016, 2020)، ارائه مدل مدیریتی در ژئوپارک‌های نامزد ثبت نام از قبیل تجهیز شدن به زیرساخت‌های گردشگری ای -- مانند امکانات موجود برای ارائه تفسیر میراث به بازدیدکنندگان (به عبارتی ساده‌تر، آموزش غیررسمی - تفریحی گردشگران) و آموزش جامعه محلی -- جزء الزامات تأسیس و ابقای هر چهار سال یک‌بار آن در شبکه جهانی ژئوپارک‌ها^۲ (طبق بازدید دوره‌ای ارزیابان یونسکو) است.

شکل ۱: عناصر اصلی برای راه‌اندازی ژئوتوریسم در ژئوپارک یا ژئوسایت منفرد. در این مدل مفهومی، مؤلفه‌های اصلی با کادر مشکی پررنگ و سایر مؤلفه‌ها با خط تیره نشان داده شده‌اند (Sadry, 2021a: 11).

2. Global Geopark Network (GGN)

۱. برای مشاهده آخرین تعداد ژئوپارک‌های ثبت‌شده جهانی به فهرست در حال تغییر سازمان یونسکو در پیوند برخط ذیل مراجعه فرمایید:
www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/earth-sciences/unesco-global-geoparks/list-of-unesco-global-geoparks/

از امور حفاظت از میراث زمین‌شناختی داخل ژئوپارک است» (Martini, 2000). ناگفته نماند که ژئوپارک‌ها، از نظر آکادمیک و فلسفی، زاینده ژئوتوریسم هستند، همان‌طوری که جنبش ژئوپارک‌ها از تعریف ژئوتوریسم متولد شده است (Hose, 2010: 266-267). از این‌رو، به وجود آمدن خلأ در درک مفاهیم ژئوپارک و عدم‌شناخت و قصور در انجام برخی فعالیت‌ها (از جمله فعالیت‌های آموزشی غیررسمی) اختلال جدی در پایداری آن به وجود می‌آورد.

بازرس وقت یونسکو، در سال ۲۰۱۲ میلادی، دو دلیل اصلی حذف ژئوپارک قشم را عدم تمکین و فروگذاری مجموعه مدیریتی این ژئوپارک در «اجرای مفاهیم و سیاق علمی ژئوتوریسم موجود در غرب از یک طرف و مشارکت ضعیف در شبکه جهانی ژئوپارک‌ها از طرف دیگر» اعلام کرده است (Sadry, 2021b: 545). این اعلام نظر حاکی از آن است که هنوز مسئله مدیریت ژئوتوریسم جزء مسائل مهم ژئوپارک‌های فعلی و آتی کشور تلقی می‌شود و، با توجه به تلاش‌های به‌عمل‌آمده، موفقیت چشمگیری حاصل نشده است. از طرفی، پژوهشگران بسیاری (Hose, 2000; هوز، ۱۳۸۷؛ داوولینگ و نیوسام، ۱۳۸۷؛ نکوئی صدی، 1398؛ Dowling & Newsome, 2018) معتقد هستند ارائه تفسیر در صنعت ژئوتوریسم عامل اصلی موفقیت آن است و متعاقباً عامل اصلی در موفقیت و پایداری هر ژئوپارکی است. از طرف دیگر، طبق نظر نکوئی صدی (۱۳۹۶)، «تفسیر میراث و زیرساخت‌های آن جزء ارکان مغفول‌مانده در صنعت گردشگری در داخل کشور است»؛ زیرا آموزش گردشگران (یا در این‌جا تفسیر میراث زمین‌شناختی^۵) فعالیت است که برای درک ارزش میراث منطقه به‌ویژه میراث زمین‌شناختی و حفظ محیط زیست و همگانی‌سازی علوم زمین با روش‌های تفریحی و با اصول ویژه‌ای انجام می‌شود که در کشورهای پیشرفته جهان دست‌کم ۱۰۰ سال پیشینه تجربی (Beck et al., 2018) و ۵۰ سال پیشینه کار دانشگاهی دارد^۶ و براساس آثار علمی و کتاب‌های درسی در دانشگاه‌های ایالات متحده آمریکا (بک و کیبل، ۱۳۹۶) انجام می‌شود. این بدان معنا است که نظام تفسیر ژئوتوریسم در ایران با چالشی اساسی روبه‌رو است.

بنابراین، پس از بررسی مدل‌ها و نظریات و ادبیات تحقیق در جهان، پیشینه تجربی نشان داد که با توجه

از آن‌جا که هدف سازمان یونسکو، در به رسمیت شناختن برنامه‌های ژئوپارک‌های جهانی^۱ توسعه گردشگری پایدار براساس میراث زمین‌شناختی^۲ است (UNESCO, 2016b). آموزش یکی از سه فلسفه اصلی یونسکو در کنار حفاظت و توسعه گردشگری در برپایی ژئوپارک‌ها است (UNESCO, 2000, 2020). در شکل ۱، کلیه مؤلفه‌های لازم در تأسیس ژئوپارک نشان داده شده است. «آموزش» در ژئوپارک‌ها به‌صورت آموزش‌های غیررسمی است و مفهومی وسیع و گسترده دارد و از آموزش جامعه محلی (پیش از تأسیس ژئوپارک، در قالب تسهیلگری) تا آموزش کارکنان پیش و پس از تأسیس (به‌صورت دوره‌های بازآموزی کارکنان) و تا آموزش گردشگران در قالب «آموزش غیررسمی با رویکرد تفسیری» (هم‌ارز با «تفسیر») را دربر می‌گیرد (نکوئی صدی و همکاران، ۱۴۰۱).

طبق تعریف هم^۳ (2013)، تفسیر عبارت است از «رویکرد مبتنی بر مأموریت برای برقراری ارتباط با هدف تحریک مخاطبان به‌منظور کشف معنای شخصی و ایجاد ارتباطات شخصی با اشیا، مکان‌ها، افراد و مفاهیم». درخصوص آموزش‌های غیررسمی (حتی در سایت‌های گردشگری)، شاید به جرئت بتوان گفت که آموزش‌های غیررسمی در زندگی افراد، از آموزش‌های رسمی، نقش جدی‌تری در جوامع گوناگون ایفا می‌کنند؛ زیرا «با این‌که آموزش رسمی به‌منزله ابزاری ضروری و مؤثر برای تربیت نسل آینده است، آنچه دارای اهمیت است تربیت در گستره وسیع آن و ارتقای کیفی سطح فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی نسل حاضر است که امروزه تحت عنوان آموزش غیررسمی^۴ در جوامع مطرح است» (ابراهیم‌زاده و محمدداودی، ۱۳۸۸). از این‌رو، ژئوپارک‌های شبکه جهانی یونسکو، برای تمدید روند پایداری فعالیت‌های خود، برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی را در نظر می‌گیرند که تمامی آن‌ها وابسته به ارائه فعالیت‌های آموزشی و ایجاد فضاهای یادگیری غیررسمی قبل از تأسیس، در حین تأسیس و پس از شروع به کار ژئوپارک‌ها است (مثل، همگانی‌سازی علم زمین‌شناسی و آموزش‌های محیط زیستی در درون ژئوپارک‌ها). در حال حاضر، توانایی مدیریت ژئوتوریسم به مهارت اساسی مدیران ژئوپارک‌ها تبدیل شده است؛ زیرا «صنعت ژئوتوریسم چرخه محرکه اقتصادی این آموزش‌ها و پشتیبان مالی

1. The approval of the Global Geoparks Programme by UNESCO
2. Geoheritage
3. Ham
4. Non-formal education

5. Geo-interpretation

۶. مراجعه شود به کتاب تیلدن (1957) که نخستین کتاب درسی تفسیر در جهان است.

به نوبت موضوع، مطالعه‌ای در این چهارچوب در داخل کشور و ارائه مدلی برای نظام تفسیر ژئوتوریسم در داخل یا در سطح جهانی انجام نشده است و صرفاً دو پژوهش با سرپرستی پژوهشگران داخلی یعنی فارسانی و همکاران (2018) (به زبان انگلیسی منتشر شده و در فصل هفدهم کتاب رفرنس جهانی ژئوتوریسم از داولینگ و نیوسام (2018)) و پژوهش جدیدتر از نکوئی صدی و همکاران (۱۴۰۱) (در مقاله‌ای پژوهشی به زبان فارسی با بهره‌گیری از روش کیفی تحلیل مضمون روی تمامی منابع رفرنس جهانی ژئوتوریسم به زبان انگلیسی برای شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم) انجام شده است که در ذیل به‌طور خلاصه شرح داده می‌شوند.

• فارسانی و همکاران (2018) نظام تفسیر ژئوتوریسم را از نظر کیفی شامل پنج مؤلفه «تفریح»، «فناوری»، «هنر»، «آگاهی و تخصص علمی» و «مشارکت داوطلبان و مردم محلی» شناسایی و معرفی کرده‌اند، اما این پژوهشگران میزان کاربست این مؤلفه‌ها را برای ارائه یک مدل کمی مناسب در ژئوپارک ویژه‌ای در جهان بررسی نکرده‌اند. نکوئی صدی و همکاران (۱۴۰۱)، با انجام پژوهش کیفی جامع جدیدی، اولاً از مفهوم تفسیر در صنعت گردشگری تحت عنوان «آموزش غیررسمی با رویکرد تفسیری» برای نخستین بار نام برده‌اند و، ضمن ارتقای پنج مؤلفه استخراجی فوق‌الذکر از فارسانی و همکاران (2018)، آن‌ها را به سی مؤلفه (مراجعه شود به جدول ۱) در هفت بُعد ذیل دسته‌بندی کرده‌اند. این هفت بُعد شامل

«مفسر» یا «آموزشگر»، «محتوا»، «مکان»، «اصول»، «شیوه»، «ابزار» و «مخاطب» هستند. شایان ذکر است هفت بُعد اصلی شامل آموزشگر (دارای ۷ مضمون پایه)، محتوای آموزشی (دارای ۵ مضمون پایه)، مکان‌های آموزشی (دارای ۲ مضمون پایه)، اصول آموزشی (دارای ۵ مضمون پایه)، شیوه‌های آموزشی (دارای ۳ مضمون پایه)، ابزار آموزشی (دارای ۳ مضمون پایه)، مخاطبان آموزشی (دارای ۵ مضمون پایه)، را بطور کیفی دسته‌بندی معرفی کرده‌اند (برای آگاهی از فهرست منابع به‌کارگرفته‌شده برای استخراج ابعاد و مؤلفه‌های وضعیت مطلوب، مراجعه شود به نکوئی صدی و همکاران، ۱۴۰۱). شوربخانه این پژوهشگران نیز میزان کاربست این سی مؤلفه را به‌منظور ارائه مدلی مناسب برای ژئوپارکی خاص در ایران یا جهان بررسی نکرده‌اند. سی مؤلفه مذکور (جدول ۱) با چهار مؤلفه از پنج مؤلفه فارسانی و همکاران (2018) در پژوهش قبلی هم‌پوشانی دارند. بنابراین، با توجه به ارتقای چشمگیر مؤلفه‌ها، در مقایسه با پژوهش‌های قبل‌تر از خود که از نقاط قوت آن پژوهش جامع بوده است، در پژوهش حاضر، برای بررسی میزان کاربست و ارائه مدل برای ژئوپارک جهانی جزیره قشم، از ابعاد هفت‌گانه و سی مؤلفه نکوئی صدی و همکاران (۱۴۰۱) استفاده شده است.

جدول ۱: سی مؤلفه نظام تفسیر ژئوتوریسم (وضعیت آرمانی) (نکوئی صدی و همکاران، ۱۴۰۱)

ردیف	مؤلفه‌ها	ردیف	مؤلفه‌ها	ردیف	مؤلفه‌ها
۲۰	گروه‌های خاص	۹	HT (فناوری پیشرفته)	۱	ایجاد ارتباط مخاطب با جهان اطراف
۲۱	تماشاجیان	۱۰	فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) و فناوری پیشرفته به‌طور توأمان	۲	دانش به‌روز
۲۲	اطلاعات دموگرافیک	۱۱	ایجاد جرعه ذهنی	۳	فن بیان و مهارت‌های سخنرانی
۲۳	هنر	۱۲	ایجاد برانگیزش	۴	تجسم‌پذیر کردن دانش
۲۴	مکان‌های روباز	۱۳	ایجاد تجربه بهینه	۵	عشق
۲۵	مکان‌های مسقف	۱۴	کسب درآمد	۶	الگو، الهام‌بخش و حیرت‌انگیز بودن
۲۶	کلی‌گویی	۱۵	کمک به تعالی معنوی	۷	بازیگری حرفه‌ای و قدرت اجرای هنرهای نمایشی
۲۷	طرح داستان	۱۶	کودکان	۸	ICT (فناوری اطلاعات و ارتباطات یا فاوا)
۲۸	گزیده‌گویی	۱۷	نوجوانان		
۲۹	گزیده‌نمایی	۱۸	بزرگسالان		
۳۰	گزیده‌نویسی	۱۹	سالمندان		

به منظور تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی و در آمار استنباطی از روش تحلیل عاملی تأییدی (با نرم‌افزار Smart PLS نسخه ۳/۳) و آزمون t تک‌نمونه‌ای (با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۶) ضریب هم‌بستگی و تحلیل مسیر استفاده شد. جزئیات بیشتر در یافته‌های پژوهش به تفکیک هر سؤال ارائه شده است.

یافته‌های پژوهش

۱- وضعیت موجود نظام تفسیر ژنوتوریسم (آموزش غیررسمی بازدیدکنندگان) در ژئوپارک جهانی جزیره قشم در کشور چگونه است؟
پس از مشخص شدن و بهره‌برداری از مؤلفه‌های آموزش بازدیدکنندگان از ژئوسایت‌ها (نظام تفسیر ژنوتوریسم) از ادبیات تحقیق، در این مرحله، چگونگی معنادار بودن مؤلفه‌های استخراج‌شده از لحاظ میانگین به‌دست‌آمده تحلیل شد. همان‌طوری که ذکر شد، به منظور مقایسه وضع موجود با وضع مطلوب، تمامی مؤلفه‌ها و دسته‌بندی آن‌ها در هفت بُعد، که در ابزار سنجش وضعیت موجود به کار گرفته شدند، قبلاً براساس روش‌های معتبر جهانی در ژئوپارک‌های موفق جهان (وضعیت آرمانی) به روش کیفی استخراج شده بودند.

هدف این مرحله تعیین این مطلب بود که کدام‌یک از ابعاد هفت‌گانه، که در پژوهش پیشین در مؤلفه‌های سی‌گانه خلاصه شده‌اند، در حال حاضر، در نظام تفسیر ژنوتوریسم (ژئو-اینترپرتیشن) در ژئوپارک جهانی جزیره قشم در وضعیت مطلوب یا نامطلوب قرار دارند. در این مرحله، پژوهشگران با واریسی اولیه داده‌ها، برای بررسی معنادار بودن آن‌ها و در مرحله بررسی آمار توصیفی داده‌های به‌دست‌آمده از پرسش‌نامه خودساخته، وضعیت موجود را به شرح ذیل بررسی کردند.

الف) بُعد آموزشگر: در بُعد آموزشگر و زیرابعاد آموزشگر/مفسر سوم شخص، در تمام مؤلفه‌ها، اکثر شرکت‌کنندگان گزینه‌های ۱ و ۲ یعنی کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند. درصد انتخاب گزینه متوسط تنها در مؤلفه عشق به ۱۴/۶ درصد می‌رسید و در سایر مؤلفه‌ها از ۵ و ۶ درصد تجاوز نمی‌کرد. در مؤلفه‌های ایجاد ارتباط مخاطب با جهان اطراف، تجسم‌پذیر کردن دانش و عشق، هیچ‌کدام از شرکت‌کنندگان گزینه‌های ۳ و ۴ یعنی زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نکرده بودند. فقط در مؤلفه‌های دانش به‌روز، فن بیان و مهارت‌های

پژوهش حاضر تلاش دارد، ضمن بهره‌گیری از مؤلفه‌های شناسایی شده قبلی (جدول ۱)، برای وضعیت آرمانی ژئوپارکی مفروض، مدلی متناسب با نظام تفسیر ژنوتوریسم به‌ویژه در ژئوپارک جهانی جزیره قشم ارائه دهد. با توجه به مسائل ذکرشده، این پژوهش تلاش دارد به سه پرسش اساسی در این حوزه پاسخ دهد:

۱- وضعیت موجود نظام تفسیر ژنوتوریسم (آموزش غیررسمی بازدیدکنندگان) در ژئوپارک جهانی جزیره قشم در کشور چگونه است؟

۲- چه مدلی را برای نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم می‌توان ارائه داد؟

۳- اعتبار و درجه تناسب مدل پیشنهادی نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک قشم از نظر متخصصان به چه میزان است؟

روش پژوهش

در این پژوهش، برای شناسایی وضعیت مطلوب، از جامعه آماری مطالعه کیفی پیشین نکویی صدری و همکاران (۱۴۰۱)، که از آخرین منابع، وبسایت‌های ژئوپارک‌های تحت حمایت یونسکو و اسناد معتبر جهانی شامل هفت کتاب رفرنس ژنوتوریسم و غیره به دست آمده بود، به منزله مبنای کار کمی و تهیه پرسش‌نامه و سنجش وضعیت موجود از حیث میزان کاربست ابعاد و مؤلفه‌ها و ارائه مدل مفهومی مناسب برای ژئوپارک جهانی جزیره قشم استفاده شد.

در بخش کمی، برای تعیین وضعیت موجود، کلیه بازدیدکنندگان ژئوپارک جهانی جزیره قشم (۳۸۲ نفر که در ایام نوروز ۱۳۹۸ یعنی از بازه ۲۰ اسفندماه ۱۳۹۷ تا ۲۰ فروردین‌ماه ۱۳۹۸ مشغول بازدید از ژئوسایت‌ها بودند) در نظر گرفته شدند. این امر با اتکا به جامعه آماری ایام عید سال ۱۳۹۷ (یعنی بازه ۲۰ اسفندماه ۱۳۹۶ تا ۲۰ فروردین‌ماه ۱۳۹۷) و سال‌های پیش از آن انجام شد. از این‌رو، ژئوسایت‌های تنگه چاهکوه، دره ستاره‌ها، غار نمکدان، دره تندیس‌ها و موزه ژئوپارک قشم به ترتیب مهم‌ترین ژئوسایت‌هایی مورد توجه بازدیدکنندگان بودند که مبنای کار پژوهشگران این تحقیق قرار گرفتند. این تحقیق با هدف کاربردی و به روش کمی و به شیوه توصیفی - پیمایشی به روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ محاسبه‌شده پرسش‌نامه (ابزار سنجش وضعیت موجود) ۰/۹۷۶. به دست آمد که پایایی ابزار را نشان می‌دهد.

سخنرانی و الگو، الهام‌بخش و حیرت‌انگیز بودن، بین ۱ الی ۳ درصد شرکت‌کنندگان گزینه زیاد و بسیار زیاد را انتخاب کرده بودند. در مجموع، نتایج توصیفی نشان می‌دهد وضعیت شاخص‌ها و مؤلفه‌های این بعد در سطح کاملاً نامطلوبی قرار دارند.

ب) بُعد اصول: در بُعد اصول آموزش غیررسمی با رویکرد تفسیری در ژئوپارک (اصول نظام تفسیر ژئوتوریسم) و زیرابعدش، در تمام مؤلفه‌ها، اکثر شرکت‌کنندگان گزینه‌های ۱ و ۲ یعنی کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند. میزان ۲/۲ درصد گزینه متوسط را در مؤلفه ایجاد جرقه ذهنی، ۲/۹۳ درصد همان گزینه را در مؤلفه ایجاد برانگیزش، ۶/۶ درصد در مؤلفه کسب درآمد و ۷/۲۷ درصد در مؤلفه کمک به تعالی معنوی را انتخاب کردند. گزینه زیاد توسط کسر کمی (زیر ۲ درصد) از پاسخ‌دهندگان انتخاب شد. ولی در مؤلفه کمک به تعالی معنوی، این گزینه توسط ۱۸/۴۹ درصد انتخاب شد. در مجموع، نتایج توصیفی نشان می‌دهد که وضعیت شاخص‌ها و مؤلفه‌های این بُعد در سطح کاملاً نامطلوبی قرار دارد.

ج) بُعد محتوا: در بُعد محتوای نظام تفسیر ژئوتوریسم و زیرابعدش، در تمام مؤلفه‌ها، اکثر شرکت‌کنندگان گزینه‌های ۱ و ۲ یعنی کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند. میزان ۴/۴ درصد گزینه متوسط را در مؤلفه کلی‌گویی، ۱۶ درصد همان گزینه را در مؤلفه طرح داستان، ۲/۵۱ درصد در مؤلفه گزیده‌گویی و ۴۹/۹۵ درصد در مؤلفه گزیده‌نمایی و ۸/۸ درصد در مؤلفه گزیده‌نویسی را انتخاب کردند. گزینه زیاد توسط کسر کمی (زیر ۱۰ درصد) از پاسخ‌دهندگان انتخاب شد.

د) بُعد مخاطبان نظام تفسیر ژئوتوریسم: در خصوص بُعد مخاطبان و زیرابعد آن، نتایج زیر به دست آمدند: در زیربُعد گروه‌های سنی و تمامی مؤلفه‌های آن، ۸۲/۶ درصد از شرکت‌کنندگان گزینه‌های کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند و ۱۷/۴ درصد از شرکت‌کنندگان نیز گزینه متوسط را انتخاب کرده بودند. اما شرکت‌کنندگان، در هیچ‌کدام از مؤلفه‌ها، گزینه‌های زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نکرده بودند. در زیربُعد گروه‌های خاص و در مؤلفه میزان سلامت جسمی - ذهنی، تمامی شرکت‌کنندگان گزینه‌های کم و بسیار کم و همچنین، در مؤلفه تماشاچیان، ۸۲/۶ درصد گزینه کم و بسیار کم و ۱۷/۴ درصد گزینه متوسط را انتخاب کرده بودند. هیچ‌کدام از شرکت‌کنندگان گزینه‌های زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نکرده بودند.

در نهایت، در زیربُعد اطلاعات دموگرافیک و مؤلفه تعداد تجربه بازدید از آن سایت، ۹۵/۶ درصد گزینه‌های کم و بسیار کم و فقط ۴/۴ درصد گزینه متوسط را انتخاب کرده بودند. اما در مؤلفه‌های تحصیلات و زادگاه تمام شرکت‌کنندگان گزینه‌های کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند.

ه) بُعد شیوه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم: در بُعد شیوه آموزش نیز، بیشترین افراد به سؤالات پاسخ کم یا خیلی کم دادند. در این بُعد، گزینه بسیار یا بسیار زیاد از سوی پاسخ‌دهندگان انتخاب نشد و کمتر از یک درصد از افراد گزینه متوسط را انتخاب کردند.

و) بُعد مکان: در بُعد مکان‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم نیز همانند سایر ابعاد، درصد بالایی از افراد گزینه کم یا بسیار کم را در همه مؤلفه‌ها انتخاب کرده بودند و فقط، در مؤلفه‌های مسیرها (ژئوتریل‌ها) و در محل ژئوسایت، ۴/۴ درصد از افراد گزینه زیاد را انتخاب کردند.

ز) بُعد ابزار: در مجموع، در بُعد ابزار آموزش، اکثریت شرکت‌کنندگان گزینه‌های کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند. در مؤلفه فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)، ۸۷/۷ درصد گزینه‌های کم و بسیار کم و همچنین، در مؤلفه‌های فناوری پیشرفته، فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) و فناوری پیشرفته (به‌طور توأمان) به ترتیب ۹۷/۸ درصد و ۹۶/۹ درصد گزینه‌های کم و بسیار کم را انتخاب کرده بودند. در مؤلفه فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)، ۱۲/۳ درصد فناوری پیشرفته، ۲/۲ درصد مؤلفه فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) و فناوری پیشرفته (به‌طور توأمان) و ۳/۱ درصد شرکت‌کنندگان گزینه متوسط را انتخاب کرده بودند.

اما هیچ‌کدام از شرکت‌کنندگان گزینه‌های زیاد و بسیار زیاد را انتخاب نکرده بودند. همان‌طوری که در موارد فوق توضیح داده شد، هیچ‌یک از مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم با میانگین نظری مقیاس معنادار نیستند و نمره مؤلفه‌ها از میانگین نظری یا متوسط کوچک‌تر است. این مطلب بدان معنا است که از نظر بازدیدکنندگان وضعیت کنونی مؤلفه‌های مذکور نسبتاً نامطلوب و از حد متوسط پایین‌تر است. هرچند تمامی ابعاد از میانگین نظری پایین‌تر هستند، درکل بُعد آموزشگر از سایر ابعاد به میانگین نظری نزدیک‌تر است. پایین بودن تمامی مؤلفه‌ها از حد متوسط یا میانگین نظری از لحاظ آماری معنادار است. به بیان دیگر، بنا بر نظر بازدیدکنندگان، وضعیت کنونی مؤلفه‌های مذکور نامطلوب و نامناسب است.

از شاخص VIF (تورم واریانس) استفاده شد. براساس نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف، سطح معناداری محاسبه شده برای همه شاخص‌ها کمتر از ۰/۰۵ به دست آمد و، از آن‌جاکه نرمال بودن داده‌ها رد شد، از روش حداقل مربعات جزئی^۲ (PLS) استفاده شد؛ چراکه روش تخمین PLS ضرایب را به گونه‌ای تعیین می‌کند که مدل حاصله بیشترین قدرت تفسیر و توضیح را داشته باشد و بتواند، با بالاترین دقت و صحت، متغیر وابسته نهایی را پیش‌بینی کند و، برخلاف محدودیت‌هایی مثل نامعلوم بودن توزیع متغیر پاسخ، یک یا چند متغیر پاسخ را هم‌زمان در قبال چندین متغیر توضیحی الگوسازی کند.

۲- چه مدلی را می‌توان برای نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم ارائه داد؟
به منظور ارائه مدل برای نظام تفسیر ژنوتوریسم مراحل گوناگون به شرح ذیل انجام شد: این پژوهش با روش هم‌بستگی براساس مشاهده‌های پس‌رویدادی و با تحلیل رگرسیون از نوع معادلات ساختاری به پیش‌بینی متغیر وابسته از طریق مجموعه‌ای از متغیرهای توضیحی و میانجی اقدام کرد. به بیان دیگر، هدف پژوهش ارائه مدل برای نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم بود که شواهد و داده‌های آن از طریق پرسش‌نامه جمع‌آوری شده بود. برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف - اسمیرنف^۱ و برای بررسی وجود یا عدم وجود هم‌خطی شدید

جدول ۲: شرایط برقراری پایایی و روایی همگرا

منبع	حد مجاز	شاخص
(هایر و همکاران، ۱۳۹۷)	CR>0/7 و آلفای کرونباخ بالای 0/7 باشند.	پایایی
	<ul style="list-style-type: none"> • بارهای عاملی باید معنادار باشند ($t > 1/96$) • بارهای عاملی استاندارد باید بزرگ‌تر از 0/4 باشند. • CR>AVE • AVE>0/5 • Rho_A>0/06 	روایی همگرا
	AVE>MSV	روایی واگرا

در این پژوهش، برای بررسی هم‌خطی میان شاخص‌ها از شاخص VIF (تورم واریانس) استفاده شد و تمامی شاخص‌ها با تورم واریانس کمتر از ۴ به دست آمدند. از این‌رو، هم‌خطی میان شاخص‌ها در سطح مطلوب و قابل‌قبولی بود. نهایتاً، برای ارائه مدل، از روش تحلیل عاملی تأییدی برای بررسی ارتباط بین متغیرهای اصلی و متغیرهای مشاهده‌شده (گویه‌های پرسش‌نامه) استفاده شد. طبق شرایط مندرج در جدول ۲، مدل اندازه‌گیری شرایط مناسب و مطلوبی دارد. همان‌طوری که در زیر شکل‌های ۲ مشاهده می‌شود، همه ضرایب استاندارد شده مسیر از لحاظ آماری معنادار هستند، به طوری که شکل ۱-الف خروجی آزمون رابطه علی

میان متغیرهای تحقیق را با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس در حالت استاندارد و شکل ۱-ب خروجی آزمون رابطه علی میان متغیرهای تحقیق را با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس در حالت معناداری نشان می‌دهند. پس از ارائه فلسفه و مبانی نظری و مراحل اجرایی، مدل نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم به صورت شکل ۳ ارائه شد. همچنین، مدل شکل ۲ (مراجعه شود به الف و ب) در واقع تمامی معادلات اندازه‌گیری (بارهای عاملی مرتبه اول، دوم و ضرایب مسیر) را با استفاده از آماره t آزمون می‌کند. طبق این مدل، بار عاملی در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار است. در این پژوهش، برای ارزیابی مدل

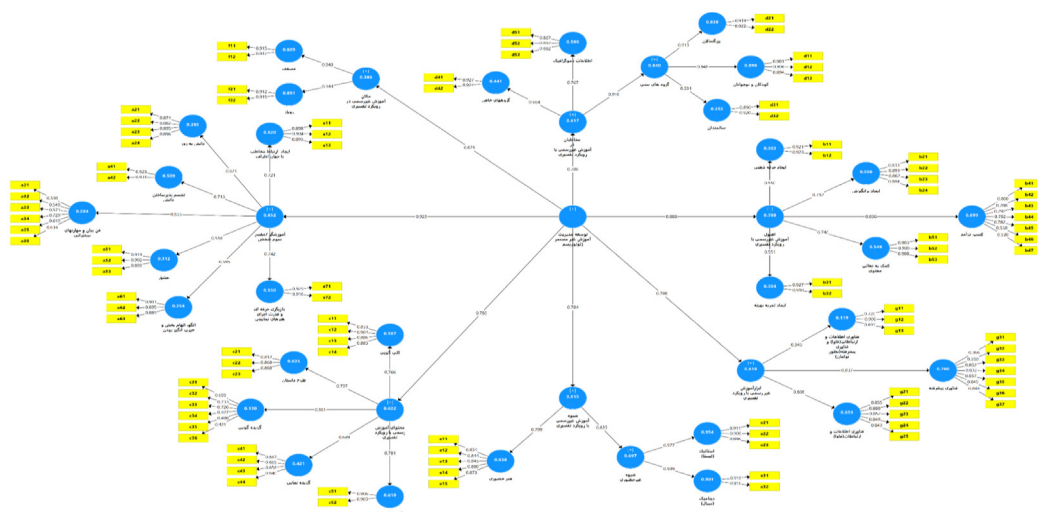
2. Partial Least Square

1. Kolmogorov-Smirnov

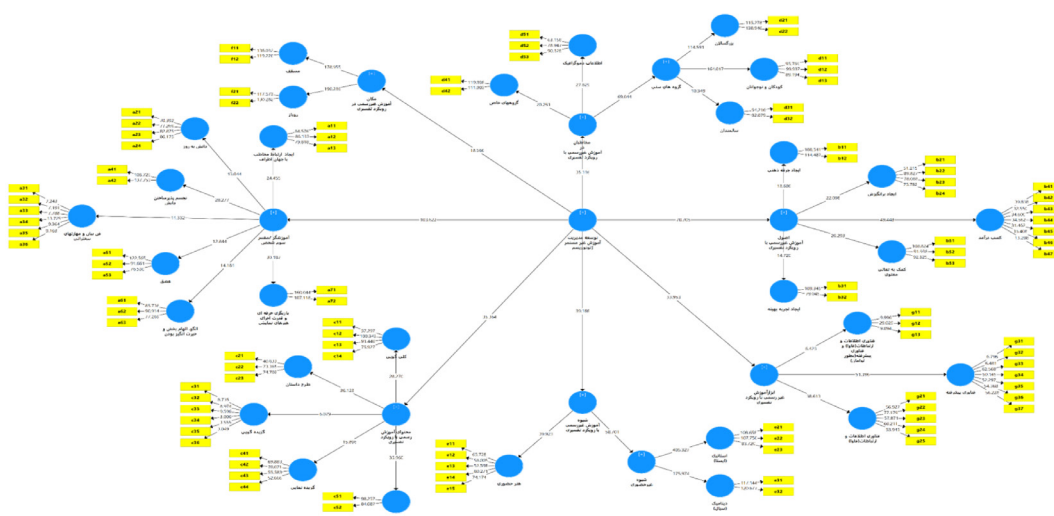

نشان می‌دهد. با توجه به این که تمامی ضرایب مثبت به دست آمدند، در نتیجه بین مؤلفه‌ها رابطه مستقیم و هم‌بستگی مثبت نیز مشاهده شد. همچنین، نتایج به دست آمده از طریق حداقل مربعات جزئی (PLS) در این جا نشان داد که مدل بیشترین قدرت تفسیر و توضیح را دارد و توانسته است، با دقت و صحت، متغیر وابسته نهایی را پیش‌بینی کند. بنابراین، برای مدیریت نظام آموزشی ژئوتوریست‌ها در ژئوپارک جزیره قشم باید به سی مؤلفه و گویه‌های آن‌ها را در این ژئوپارک توجه کرد.

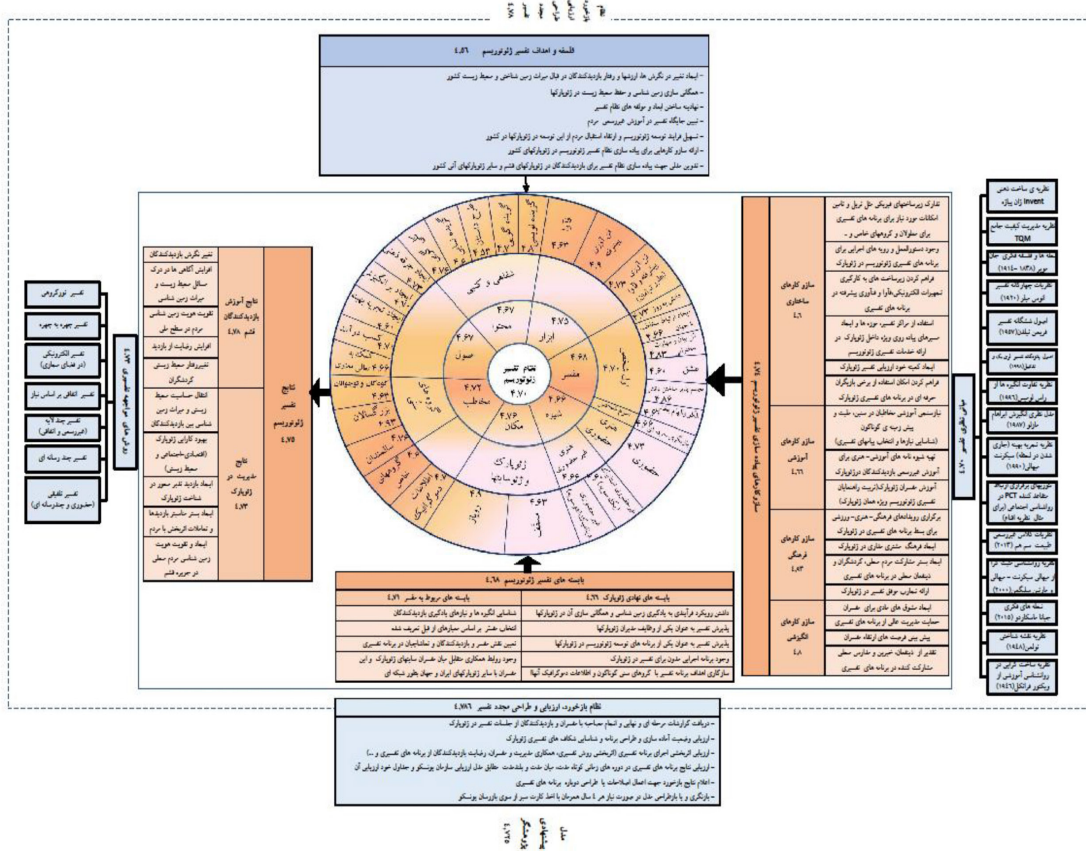
تحلیل عاملی تأییدی از شاخص بسیار مهم ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (SRMR) استفاده شد. حد مجاز این شاخص ۰/۱ است. برای این مدل، مقدار این شاخص ۰/۰۹۷ به دست آمد و، با توجه به این که از مقدار ۰/۱ درصد کمتر است، می‌توان گفت مدل برازش مناسبی داشته است و داده‌های این پژوهش با ساختار عاملی و زیربنای نظری تحقیق برازش مناسبی دارد. این امر بیانگر هم‌سو بودن سؤالات با سازه‌های نظری است. برای تمامی متغیرهای تحقیق در مرحله اصلاح مدل، مقدار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی از ۰/۷ بزرگ‌تر شده‌اند که پایایی ابزار اندازه‌گیری را

شکل ۲-الف: مدل تحلیل عاملی تأییدی چندسطحی در حالت تخمین ضرایب استاندارد با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس

شکل ۲-ب: مدل تحلیل عاملی تأییدی و معادلات ساختاری در حالت تخمین ضرایب معناداری با استفاده از نرم‌افزار اسمارت پی‌ال‌اس

شکل ۳: مدل پیشنهادی نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم

سؤال مطرح شد که آیا برنامه‌های آموزشی گردشگران با رویکرد تفسیری در ژئوپارک قشم به کار رفته‌اند و وضعیت موجود این برنامه‌ها در ژئوپارک جهانی قشم در ایران تا چه میزان با وضعیت مطلوب انطباق دارد. برای پاسخ به این سؤال، از روش پژوهش کمی استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش (شامل بازدیدکنندگان از ژئوسایت‌های ژئوپارک جهانی قشم در جزیره قشم) با روش‌های جمع‌آوری داده‌ها و از طریق توزیع پرسش‌نامه و روش‌های آماری توصیفی و استنباطی و اخذ نظر متخصصان تعیین شد.

همان‌طور که ذکر شد، پژوهش پیرامون سؤال اول تحقیق، که شناسایی وضعیت موجود نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک مورد مطالعه بود، در هفت بُعد اصول، محتوا، شیوه‌ها، مخاطبان، مکان‌های آموزشی، آموزشگران (مفسران) و ابزارهای آموزشی انجام شد و نتایج آن نشان داد که تفاوت معناداری با میانگین نظری آزمون (حد متوسط مقیاس به‌کاررفته) در تمامی هفت بُعد وجود دارد، به طوری که شوربختانه وضعیت

۳- درجه تناسب و اعتبار این مدل از نظر متخصصان چه میزان است؟
مدل طراحی شده به ۳۰ نفر از متخصصان این حوزه داده شد. اظهار نظر آنان به صورت طیف پنج‌درجه‌ای تنظیم و سپس از طریق آزمون تی تک‌گروهی درجه تناسب مدل ارزیابی شد. در تمامی موارد، مقدار آماره تی از ۱/۹۶ بزرگ‌تر است و برای تمامی مؤلفه‌ها در سطح ۰/۰۱ معنادار و میانگین آن‌ها از مقدار آزمون بالاتر است که مدل، در سطح ۹۹ درصد اطمینان، از نظر متخصصان دارای اعتبار بود و تمام مؤلفه‌ها تأیید شدند.

بحث

هدف پژوهش حاضر تدوین مدل نظام تفسیر ژنوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم براساس مطالعه میزان کاربست مؤلفه‌های نظام آموزش غیررسمی استخراج شده از ژئوپارک‌های کشورهای پیشرفته جهان (وضعیت آرمانی) بود. در ادامه، این

موجود پایین تر از میانگین نظری آزمون است و با موقعیت مطلوب فاصله زیادی دارد. همچنین، نتایج نشان داد که میزان کاربست مؤلفه‌های بعد آموزشگر (مفسر)، در وضعیت موجود، از همه بیشتر و میزان کاربست مؤلفه‌های بعد ابزار از همه کمتر بوده است. به‌طور کلی، نتایج نشان می‌دهد که مدیریت ژئوپارک جهانی قشم در حال حاضر به میزان اندکی از این ابعاد (و مؤلفه‌های سی‌گانه آن) بهره‌مند بوده است و با وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد.

درکل، یافته‌ها و نتایج این پژوهش با نتایج بازبدهی‌های میدانی سوزان تورنر^۱، نماینده وقت و ارزیاب سازمان یونسکو، همخوانی دارد. با این حال، پس از انجام این پژوهش، وبسایت ژئوپارک قشم از منظر آموزش‌های غیررسمی در شهریور ۱۳۹۹ برای کاربران ارتقا یافت که به علت جمع‌آوری داده‌ها در نوروز ۱۳۹۸ در این گزارش منعکس نشده است. همچنین، تمامی اقداماتی که پس از ۲۰۱۷ میلادی و پیوستن دوباره ژئوپارک قشم به فهرست سازمان یونسکو در خصوص جامعه محلی انجام می‌شود به واسطه ماهیت تسهیلگری خود (مرتبط با پیش از تأسیس ژئوپارک!) در این تحقیق بررسی نشده است.

در پژوهش پیرامون سؤال دوم تحقیق، که ارائه مدلی آموزشی برای نظام تفسیر ژئوتوریسم در ژئوپارک مورد مطالعه بود، علاوه بر ابعاد هفت‌گانه و مؤلفه‌های سی‌گانه، عناصر دیگری برای مدل به دست آمد که عبارت هستند از ۱. فلسفه و اهداف مدل نظام تفسیر ژئوتوریسم؛ ۲. مبانی نظری و معیارهای تئوریک نظام تفسیر ژئوتوریسم؛ ۳. نتایج انتقال نظام تفسیر ژئوتوریسم در ژئوپارک قشم (آموزشی و مدیریتی)؛ ۴. نظام بازخورد، ارزیابی و طراحی مجدد تفسیر ژئوتوریسم؛ ۵. اصول پیاده سازی نظام تفسیر ژئوتوریسم (بایسته‌های نهادی مدیریت ژئوپارک و بایسته‌های مربوط به مفسر) و ۶. روش‌های مواجهه تفسیری.

براساس ابعاد و مؤلفه‌های پژوهش کیفی پیشین از نکونى صدرى و همکاران (۱۴۰۱)، مدلی مشتعل بر چند بخش اصلی تدوین شد که، با توجه به نتیجه حاصل از یافته‌های اسنادی - کیفی جدید، شامل فلسفه و اهداف مدل، مبانی نظری، نتایج انتقال مدل، نظام بازخورد - ارزیابی و طراحی مجدد مدل، اصول اجرای مدل و روش‌های مواجهه تفسیری است.

در خصوص مؤلفه آموزشی ژئوتوریسم، واتسون

(2013) پیشنهاد می‌کند: با این‌که عوارض و چشم‌اندازهای زمین‌شناختی حس شگفتی و حیرت را فقط به واسطه حضور فرد در چنین مکانی برمی‌انگیزانند، مفهوم‌سازی در طیفی از فرصت‌های ژئوتوریسمی برای چنین مکان‌هایی به‌ویژه با توجه به مؤلفه آموزشی^۲ آن‌ها ضروری است. از آن‌جا که ژئوپارک‌ها با علوم اجتماعی و طبیعی پیوند دارند، یک مکان ایدئال آموزشی^۳ برای آموزش همگانی^۴ به شمار می‌روند (Bröhl et al., 2010: 27). همچنین، به‌منظور پاسخ به تمایلات نود راهبردهای گردشگری برای پارک‌های طبیعت (مثل ژئوپارک‌ها)، چنین مکان‌هایی درصدد معرفی روش‌های آموزشی و سرگرمی جدید^۵ هستند تا تعداد بازدیدکنندگان را افزایش دهند. روش‌های آموزشی و سرگرمی جدید در بعد ابزار آموزشی (شامل IT، ICT و تلفیق توأم آن‌ها) در این مدل تجلی یافت.

همچنین، برای به حداکثر رساندن فواید تفسیری، کی‌نودسن و همکاران (1995) تأکید کرده‌اند که فرایند ارزیابی باید بخشی جدایی‌ناپذیر از فرایند مدیریت بازدیدکنندگان در نظر گرفته شود تا بازخورد مفیدی در این خصوص داشته باشیم که آیا اهداف مدیریتی مورد نیاز ما محقق می‌شود یا نه. تحقیقات قبلی نشان داده‌اند که تفسیر می‌تواند به مدیریت تأثیرات منفی گردشگری مثل آسیب‌های محیط زیستی در محل سایت، ایجاد تغییرات در رفتار با حیات وحش و آلودگی و خرابی‌گرایی^۶ ناشی از حضور بازدیدکنندگان از طریق دادن اطلاعات درباره برگزیدن سایت‌ها، مسیرها یا فعالیت‌های دیگر کمک کند. همچنین، برنامه‌های تفسیری قادر هستند درک بازدیدکنندگان از مسائل حفاظتی را افزایش دهند و در آن‌ها نگرش‌های مثبت محیط زیستی ایجاد کنند. تفسیر می‌تواند نقش مؤثری در اصلاح رفتار مردم داشته باشد (Moscardo, 2015). بنابراین، ارزیابی و طراحی مجدد مدل، اصول اجرا و روش‌های مواجهه تفسیری در این مدل تدوین شد. در این مدل، بعد مفسر سوم شخص نظام تفسیر ژئوتوریسم (۹۲۳/۰) بیشترین بار عاملی و بعد مکان‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم (۶۲۱/۰) کمترین بار عاملی در نظام تفسیر ژئوتوریسم را دارد. درکل، ابعاد «مفسر سوم شخص نظام تفسیر ژئوتوریسم»،

2. The educative component

3. An ideal didactic playground

4. General education

5. New education and entertainment method

6. Vandalism

1. Susan Turner

داستان‌سرایی با تدوین برنامه‌هایی به ترویج ژئوپارک و حفظ میراث کمک شود.

ج) انتصاب مدیر «تفسیر و آموزش» در ژئوپارک‌ها: پیشنهاد می‌شود مدیر «تفسیر و آموزش» در ژئوپارک‌ها در چارت‌های سازمانی ژئوپارک ایجاد شود و از میان تحصیل‌کردگان رشته مدیریت آموزشی با گرایش (یا پایان‌نامه) آموزش‌های غیررسمی در گردشگری یا سایر رشته‌ها (مثل زمین‌شناسان با تز تفسیر زمین‌شناسی که در آینده با راه‌اندازی رشته‌های لازم جدید اتفاق خواهد افتاد) در نظر گرفته شوند.

برای ارتقای بُعد اصول نظام تفسیر ژئوتوریسم
پیشنهاد می‌شود مراکز تفسیر برای هر ژئوسایت یا به صورت خوشه‌ای در چند مرکز ساخته شود و ورودیه جداگانه‌ای برای درآمدزایی در نظر گرفته شود. ثانیاً مفسران این مراکز تفسیر با همدیگر و با مفسران سایر ژئوپارک‌های ملی و جهانی آتی در ایران (و فعلی در جهان) ائتلاف و همکاری کنند و از میان نگاه‌های اقتصادی محلی به جذب اسپانسر بپردازند. همچنین، مجموعه مدیریتی ژئوپارک خیرین محلی را به مشارکت در برنامه‌های تفسیری که باعث آگاهی بیشتر مردم جزیره و بازدیدکنندگان می‌شود دعوت کنند.

برای ارتقای بُعد محتوای نظام تفسیر ژئوتوریسم
پیشنهاد می‌شود در ژئوپارک قشم محتوای تفسیری به صورت حرفه‌ای با کمک متخصصان داخلی (ترجیحاً) یا در صورت فقدان با کمک متخصصان خارجی انجام شود. لازم است اصول تجربی مربوط به محتوای تفسیری مانند فواصل نصب تعداد نصبی یا میزان نوشته‌ها و فضای خالی رعایت شود.

برای ارتقای بُعد مخاطبان نظام تفسیر ژئوتوریسم
پیشنهاد می‌شود از مفسران تخصصی کودکان و نوجوانان به‌طور جداگانه و بزرگسالان و سالمندان به‌طور ویژه استفاده شود. مخاطبان تفسیر شامل افراد با معلولیت ذهنی یا جسمی نیز هستند و لازم است برنامه‌های تفسیری تخصصی برای این عده با امکان تردد نیز در نظر گرفته شود. این برنامه‌ها می‌توانند با استفاده از اپلیکیشن‌ها یا استفاده از متخصصان اوتیسم و غیره برای معلولان ذهنی و طراحی فعالیت‌هایی برای معلولان جسمی در نظر گرفته و تبلیغ شوند.

«اصول نظام تفسیر ژئوتوریسم» و «محتوای نظام تفسیر ژئوتوریسم» به ترتیب بیشترین بار عاملی در میان سایر ابعاد این مدل را دارند. سایر ابعاد از بار عاملی متوسط تا کمترین بار عاملی به ترتیب عبارت هستند از مخاطبان نظام تفسیر ژئوتوریسم و ابزارهای آموزشی نظام تفسیر ژئوتوریسم با بار عاملی برابر ۰/۷۸۶. و سپس شیوه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم با بار عاملی ۰/۷۸۴. و در نهایت مکان‌ها که کمترین بار عاملی را داشتند.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان داد آموزش گردشگران در ژئوپارک قشم (نظام تفسیر ژئوتوریسم) با مشکلاتی جدی روبه‌رو است و کمکی به یادگیری مردم نمی‌کند. نتایج حاکی از آن است که تمامی هفت بُعد آموزش گردشگران شامل «محتوا»، «مفسر»، «مکان»، «اصول»، «شیوه»، «ابزار» و «مخاطب» به تحول بنیادی نیاز دارند و مدیریت ژئوپارک جهانی قشم در حال حاضر به میزان اندکی از این مؤلفه‌ها بهره‌مند است و با وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد. در این بین و به‌طور کلی در زیر سطح متوسط از کاربست ابعاد و مؤلفه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم، میزان کاربست مؤلفه‌های بُعد آموزشگر (مفسر) از بقیه ابعاد بیشتر و میزان کاربست مؤلفه‌ها در بُعد ابزار در پایین‌ترین سطح است که در اغلب موارد شوربختانه می‌توان از عبارت فقدان بُعد ابزار آموزشی در نظام تفسیر ژئوتوریسم در ژئوپارک جهانی جزیره قشم یاد کرد.

راهکارها و پیشنهادها

با عنایت به لزوم تحول بنیادین در هفت بُعد از نظام تفسیر ژئوتوریسم، که در بخش نتیجه‌گیری بر آن‌ها تأکید شد، برای هر یک از ابعاد هفت‌گانه، راهکارهای پیشنهادی علمی - عملی جداگانه‌ای در ذیل ارائه شده است:

برای ارتقای بُعد مفسر نظام تفسیر ژئوتوریسم (ژئو - اینترپریتر)^۱

الف) آموزش اجباری برای کارکنان و راهنمایان ژئوپارک: پیشنهاد می‌شود دوره‌های بازآموزی و ضمن خدمت برای کارکنان فعلی به صورت اجباری تعریف شود.

ب) داستان‌سرایی در ژئوپارک انجام شود حتی با استفاده از افسانه‌های محلی: در این خصوص، پیشنهاد می‌شود برای افزایش آگاهی از طریق افسانه و

برای ارتقای بُعد شیوه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم

پیشنهاد می‌شود به شیوه‌های غیرحضوری تفسیر ژئوپارک هم در وبسایت و هم سایر راه‌های ارتباطی در شبکه‌های مجازی و غیره به صورت آنلاین ارائه و پراخته شود. این امر می‌تواند با مشوق‌های مدیریتی به کارکنان توسط کارکنان در ساعات اداری و غیراداری در سایر فضاهای مجازی نیز انجام شود. همچنین، در شیوه‌های هنری حضوری به رقص محلی، موسیقی محلی و عروسک‌گردانی و اجرای نمایش تئاتر برای انتقال پیام‌های تفسیری مربوط به حفاظت از میراث زمین‌شناسی و حفظ محیط زیست جزیره با استفاده از دیدگاه‌های متخصصان و بهره‌گیری از هنرمندان محلی به صورت ارائه برنامه‌های حضوری جذاب اقدام شود.

برای ارتقای بُعد مکان‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم

پیشنهاد می‌شود بوستان زمین‌شناسی^۱ در ژئوپارک قشم سرمایه‌گذاری، جانمایی و با کمک متخصصان ایرانی ژئوتوریسم طراحی و ساخته شود. همچنین، به افزایش موزه‌های این ژئوپارک مثل موزه معدن‌کاری در جزیره هرمز یا ایجاد سایت ژئوتوریسم سماوی برای رصد ستارگان در قشم یا هرمز به همراه مرکز تفسیر مجاور آن اقدام شود. به طور کلی، نیاز به بازتعریف و ایجاد فضاهای روباز یادگیری در ژئوتریل‌ها، ژئوسایت‌ها و بوستان‌های زمین‌شناسی و همچنین فضاهای سر بسته یادگیری و لزوم استفاده بهینه از چند فضای موجود فعلی مثل مرکز تفسیر و موزه در این ژئوپارک و همچنین مرکز دانش‌آموزی ژئوپارک وجود دارد. در حال حاضر، مرکز تفسیر تنها به مکانی برای نمایش عکس‌های زمین‌شناسی اختصاص داده شده است و فاقد کاربری یادگیری مؤثر است. همچنین، شوربختانه موزه ژئوپارک در حال حاضر دارای ارزش نمایشگاهی است و فاقد ارزش یادگیری برای مخاطبان است و به ارتقای کاربری با ابزارهای آموزشی نیاز دارند.

برای ارتقای بُعد ابزارهای نظام تفسیر ژئوتوریسم

پیشنهاد می‌شود ابزارهای آموزشی در سه بخش ابزارهای فناوری پیشرفته، ابزارهای ICT و ابزارهای تلفیقی به طور توأمان در برنامه‌های نظام تفسیر ژئوتوریسم در این ژئوپارک با الهام از ژئوپارک‌های کشورهای پیشرفته و بهره‌گیری از مشورت متخصصان ژئوتوریسم داخلی به تدریج سرمایه‌گذاری، تهیه و بهره‌برداری شود. همچنین، بازی‌های رایانه‌ای برای

کودکان درباره محیط زیست و میراث زمین‌شناسی به منزله اولویت‌های تجهیز پیشنهاد می‌شود.

تشکر و قدردانی

نویسندگان به این وسیله سپاسگزاری خود را از داوران محترم مجله، که با ارائه کامنت‌های خود باعث بهبود این مقاله شدند، اعلام می‌دارند. همچنین، به طور ویژه از جناب آقای دکتر محمدرضا رضوانی، سردبیر محترم مجله و سایر همکاران ایشان از جمله سرکار خانم دکتر پورجم (مدیر محترم داخلی)، برای همکاری‌های صمیمانه در طی مراحل بررسی مقاله، قدردانی وافر و شایان خود را اعلام می‌دارند.

منابع

ابراهیم‌زاده، عیسی و محمدداودی، امیرحسین (۱۳۸۸). بررسی مؤلفه‌های اصلی آموزش بزرگسالان به منظور ارائه مدل مناسب در کشور. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، (۴)۳، ۹-۲۲.

بک، لری و کیپل، تد (۱۳۹۶). اصول تفسیر میراث در صنعت گردشگری: مدیریت بازدیدکنندگان و حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی، مترجم بهرام نکوئی صدری با همکاری فاطمه فهرست. تهران: انتشارات مشترک معاونت پژوهشی دانشگاه علم و فرهنگ (وابسته به جهاد دانشگاهی) و مهکامه.

داولینگ، راس و نیوسام، دیوید (۱۳۸۷). ژئوتوریسم (جهانی)، ترجمه عادل نجف‌زاده و بهرام نکوئی صدری. تبریز: انتشارات معاونت راهبردی سازمان منطقه آزاد تجاری صنعتی ارس.

دربان آستانه، علیرضا، محمدزاده لاریجانی، فاطمه، اصفهانی، مجید و غلامی، علی (۱۴۰۰). نقش گردشگری دانش محور در توسعه جوامع محلی (مطالعه موردی: ژئوپارک قشم). فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، (۱)۱۰، ۱۸۹-۲۰۲.

نکوئی صدری، بهرام (۱۳۹۸) مبانی زمین‌گردشگری: با تأکید بر ایران. تهران، چاپ چهارم: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

نکوئی صدری، بهرام (۱۳۹۶). سرآغازی بر آموزش علم تفسیر در ایران (مقدمه مترجم، ص ۳۱ الی ۳۶)،

1. Geological garden

- Farsani, N. T. & Neto de Carvalho, C. & Xu, K. (2018). Education as a key tenet of geotourism. In: Dowling, R. K., & Newsome, D. (Eds). *Handbook of Geotourism* (pp: 234-243). Cheltenham, Gloucestershire: Edward Elgar Publishing.
- Ham, S. (2013). *Interpretation: Making a difference on purpose*. Golden, CO: Fulcrum Publishing.
- Hose, T. A. (2000) European 'Geotourism'- Geological Interpretation and Geoconservation Promotion for Tourists. In: Baretino, D., Wimbledon, W.A.P., Gallego, E., (Eds.) *Geological Heritage: Its Conservation and Management*, Madrid, Spain, 127-146.
- Hose, T. A. (2010). Volcanic Geotourism in West Coast Scotland. In: Erfurt-Cooper, P., Cooper, M. (Eds.) *Volcano and Geothermal Tourism: Sustainable Geo-Resources for Leisure and Recreation* (pp 259-271). London: Routledge.
- Knudson, D. M., Cable, T. T., & Beck, L. (1995). *Interpretation of Cultural and Natural Resources*. State College, Pa: Venture.
- Martini, G. (2000). Geological Heritage and Geotourism. In: D. Baretino, W.A.P. Wimbledon and E. Gallego (Eds.), *Geological Heritage: its conservation and management* (pp. 147-156). Instituto Tecnológico Geominero de Espana: Madrid.
- Moscardo, G. (2015). Sustainability Education for Tourists. In: Moscardo, Gianna & Benkendorff, Pierre (Eds.): *Education for Sustainability in Tourism: A Handbook of Processes, Resources, and Strategies* (pp. 171-184). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Sadry, B. N. (Ed.) (2021). *The Geotourism Industry in the 21st Century: The Origin, Principles, and Futuristic Approach*. Apple Academic Press, Palm Bay, Florida.
- در کتاب اصول تفسیر میراث در صنعت گردشگری (مدیریت بازدیدکنندگان و حفاظت از میراث طبیعی و فرهنگی)، نوشته یک، لری و کیبل، تد. ویرایش جدید، چاپ دوم، تهران: انتشارات مشترک معاونت پژوهشی دانشگاه علم و فرهنگ (وابسته به جهاد دانشگاهی) و مهکامه.
- نکوئی صدری، بهرام، قورچیان، نادرقلی و محمدداودی، امیرحسین (۱۴۰۱). تدوین مدل مفهومی تفسیر میراث در ژئوپارک‌ها براساس روش‌های معتبر جهانی. فصلنامه علمی - پژوهشی گردشگری و توسعه، 10(2).
- هایر، جوزف فرانکلین، هالت، توماس، رینگل، کریستین و سارستد، مارکو (۱۳۹۷). راهنمای جامع مدل‌سازی معادلات ساختاری: باروش حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) در SmartPLS، ترجمه احد زارع رواسان، الهام رازقندی و سمیرا افشاری. تهران: انتشارات ادیبان روز.
- هوز، توماس ای. (۱۳۸۷). ژئوتوریسم و تفسیر، در کتاب ژئوتوریسم (جهانی)، اثر راس داوولینگ و دیوید نیوسام (فصل دوازدهم، ص ۴۶۵ الی ۴۹۹)، ترجمه بهرام نکوئی صدری. تبریز: انتشارات معاونت راهبردی سازمان منطقه آزاد تجاری صنعتی ارس.
- Beck, L. & Cable, T. T., & Knudson, D. M. (2018). *Interpreting Cultural and Natural Heritage: For A Better World*. Sagamore-Venture Publishing LLC, USA.
- Bröhl, M., Reimond, U., Lakes, T. (2010). Conservation, Education and Entertainment: Geoparks Going Digital. The Proceedings of the Second Global Geotourism Conference, 17-20 April Sarawak, Borneo, Malaysia (p. 27).
- Dowling, R. K., & Newsome, D. (Eds) (2018). *Handbook of Geotourism*. Cheltenham, Gloucestershire: Edward Elgar Publishing.
- Farsani, N. T., Coelho, C. O., Costa, C. M., & Amirkazemi, A. (2012). Geoparks & Geotourism: New approaches to sustainability for the 21st century. *Geoheritage*, 6(3), 185-192.

- UNESCO (2016). *UNESCO Global Geoparks*. Paris: UNESCO.
- UNESCO (2016b). UNESCO Global Geoparks. *Celebrating Earth heritage, sustaining local communities*. Paris: UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000243650>
- UNESCO Global Geoparks Operational Guidelines. Available online: www.unesco.org (accessed on 29 April 2020).
- Watson, J. (2013). Simply 'Being There': A Legitimate Point on the Geotourism and National Park Visitor Opportunity Spectrum. *In The George Wright Forum* (Vol. 30, No. 2, pp. 126-134). George Wright Society.
- Sadry, B. N. (2021a). The scope and nature of geotourism in the 21st century. In: B. N. Sadry (Ed.) *The Geotourism Industry in the 21st Century The Origin, Principles, and Futuristic Approach* (pp. 3-21). Apple Academic Press, Palm Bay, Florida.
- Sadry, B. N. (2021b). The Future of Geotourism. In: B. N. Sadry (Ed.) *The Geotourism Industry in the 21st Century The Origin, Principles, and Futuristic Approach* (pp. 535-552). Apple Academic Press. Palm Bay, Florida.
- Tilden, F. (1957). *Interpreting our heritage*. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press.
- UNESCO (2000). *UNESCO geoparks programme feasibility study*. UNESCO, Paris.